№ 114 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 30 1897 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 30 № 114

ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գին՝ 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֲլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամէն լեզւով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թատրօնական գրականութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ժամավաճառութիւն չէ արդեօք. Խեղճ խրատը չի օգնի. Նամակ Երեւանից. Նամակ Բաթումից. Նամակ Դարաչիչագից. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Սուլթանը և իր յոյն հպատակները. Կրետէի դրութիւնը. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. Դրողի օրագիրը.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մելիքի աղջիկը:

ԹԱՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

—

Նաւթային քաղաքի մի քանի դրամատէրերի աջակցութեամբ,—Բագուից ստացած տեղեկութիւններին նայելով,—շատ շուտով կը սկսվեն հաստատ խմբի ձեռքով հայերէն ներկայացումներ, և մենք յոյս ունենք, որ գէթ մի տարի այդ հարուստ քաղաքը ընդունակ կը լինի պատւով դուրս գալու այս նոր, բեմական նախաձեռնութեան գործից Թիֆլիսի առաջ, որին քառորդ դարուց ի վեր պատկանել է հայոց թատրօնի անդրանիկ բեմի պահպանութեան գործը: Այնտեղ, որտեղ խնդիրը դրվում է գլխաւորապէս դ ր ա մ ա կ ա ն հողի վրա, այնտեղ, ի հարկէ, Բագուն երկիւղ կրելու առիթներ չը պէտք է ունենայ, եթէ միայն ժլատութիւնը վերջնականապէս չէ կուրացրել Ապշերոնեան թերակղզու հողերի միջից ոսկիներ դուրս բերողներին...

Մենք հաւատում ենք, որ գործի սկզբում երեւան եկած „փոքրիկ ինտրիգները" անհետ կը լինեն, թատրօնը կը բացվի, և տեղացի դերասանները ձեռք ձեռքի տուած կ. պօլսեցի ընկերների հետ, կարող կը լինեն Բագուի հայոց թատրօնի դատարկութիւնը վերացնել և կապել տեղացի հասարակութիւնը մայրենի լեզւով տրվող ներկայացումների հետ: Այդ բոլորը, կրկնում ենք, կարող է աջողվել: Բայց մենք կուզենայինք, որ այն անձինք, որոնք յանձն են առել դրամական աջակցութիւն մայրենի թատրօնի համար, ամբողջ փողը գործ չը դնէին միմիայն դերասանուհիների և դերասանների վրա, այլ առանձին ուշք դարձնէին և այն կէտի վրա, որ մեր թատրօնական գրականութիւնը շատ աղքատ է, մենք չունենք թատրօնական փոքր ի շատէ հարուստ րեպերտուար, և ընդունելով, որ դա է մեր բեմի գլխաւոր անաջողութիւններից մէկը՝ ոչինչ չը խնայէին այս մի տարվայ ընթացքում գէթ մի փոքր հարստացնելու այդ խղճուկ րեպերտուարը:

Հարցը բարդ չէ: Թիֆլիսում, գուցէ և Բագւում կը գտնվեն շատ մարդիկ, որոնք ծանօթ են թատրօնական գրականութեան, ինչպէս և անձինք, որոնք կարող են նուիրվել պիէսների թարգմանութեան: Մնում է միայն, որ Բագուի հայոց բեմի ղեկավարներն աշխատէին կազմել մի մասնաժողով, որը զբաղվէր միմիայն պիէսներ ընտրելով, և ապա այդ պիէսները, օրինաւոր վարձատրութեամբ, յանձնվէին թարգմանիչներին: Մեր կարծիքով, Բագուի ներկայացումների համար խոստացված 12 հազարից եթէ միայն 3 հազարը յատկացնվէր րեպերտուարը հարստացնելու գործին, մեր թատրօնը մի տարվայ ընթացքում կարող էր ունենալ մօտ 50 նոր պիէսներ, որ փոքր բան չէ մեր չափից դուրս աղքատ թատրօնական գրականութեան համար:

Ով գիտէ, մի տարուց յետոյ Բագուի խումբը կարող է քանդվել, դերասանները կը ցրվեն, թատրօնի դռները կը փակվեն, բայց այդ բոլորից կը մնայ մխիթարական մի բան,—նոր պիէսների մի փոքրիկ ժողովածու, որով նոյն այդ դերասանները մեր գաւառական բոլոր քաղաքներում կը շարունակեն ծառայել մայրենի բեմին: Չը պէտք է մոռանալ, որ այս րոպէիս թէ մշտական դերասանների, թէ մեր գաւառական բոլոր սիրողների համար պիէսների կատարեալ սով է, և մեր բեմին 50 հատ նոր, պիտանի պիէսներ տալը աւելի մեծ գործ է, քան թէ նոյն իսկ մի քաղաքի մէջ մի ամբողջ տարի խումբ պահելը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԺԱՄԱՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ ՉԷ՞ ԱՐԴԵՕՔ

—

Զբաղվելով քաղաքագլխի ընտրութեամբ, «Тифлисскій Листокъ» լրագիրը հրաւէր կարդաց, թէ ամէն մի ցանկացող կարող է այդ լրագրի էջերում յայտնել իր կարծիքը, թէ ում է ուզում քաղաքագլուխ տեսնել: Եւ ահա, արձագանք տալով այդ հրաւէրին, մի քանի անձինք յայտնեցին իրանց ցանկութիւնը.—մէկը առաջարկում է իշխան Ճաւճաւաձէին, միւսը ձայնաւոր Բուրդարգին, երրորդը նախկին քաղաքագլուխ Մատինովին, իշխան Կ. Բէհրուտովին, մի ուրիշ հաշտարար դատաւոր Ջաւրալովին և այլն: Մեզ հաւանական է թւում, որ դեռ շատերը, եթէ ոչ հարցը պարզելու դիտմամբ, գոնէ որ և է անուն տալու տենչով յափշտակված, կը զբաղեցնեն հիւրասէր լրագրի էջերը անվերջ անուններ տալով: Սակայն, տարաբաղդաբար, դա ոչ թէ չի նպաստի թեկնածուների յատկութիւնները պարզելուն, կամ հասարակաց կարծիքի արտայայտութեան, այլ մինչև իսկ գուցէ գործին մի փոքր կ ո մ ի կ ա կ ա ն բնաւորութիւն կը տայ, քանի որ ոչ «Тифлисскій Листокъ» լրագրի խմբագրութիւնը և ոչ մի այլ ոք չէ կարող երաշխաւորել, որ չեն գտնվի հ ա ն ա ք չ ի ն ե ր, որոնք ամէն մի անուն հրապարակ կը նետեն, կապելով այդ անունների հետ այնպիսի արժանաւորութիւններ, որոնք միմիայն նամակագիրներին են յայտնի...

Այլ բան է, եթէ լրագիրը հրաւէր կարդար, որ ձայնաւորները, կամ քաղաքային գործերին և գործողներին ծանօթ անձինք հրապարակով կարծիք յայտնէին հաւանական թեկնածուների մասին,—դա անշուշտ կը նպաստէր թէ ձայնաւորներին և թէ հասարակութեան աւելի մօտիկ ծանօթանալու այն անձանց հետ, որոնք շահեր ունեն ընտրվելու, կամ ցանկալի է, որ ընտրվեն: Ապացոյց, որ ռուս լրագրի արած հրաւէրը նպատակին չի ծառայի, մենք կը վերցնենք, օրինակ, իշխան Ճաւճաւաձէի անունը: Ինչպէս յայտնի է, վրաց բանկի դիրեկտորը և «Իվերիա» լրագրի խմբագիրը, իր հակահայկական անմիտ արշաւանքից յետոյ, ձայնաւորների առաջին ընտրութեան ժամանակ սևացաւ, իսկ երկրորդ ընտրութեանը՝ հրաժարվեց քուէարկվելու, բացարձակ թշնամանք ցոյց տալով այժմեան դումային և նոյն իսկ քարոզելով, որ վրացիք չը պէտք է ընտրվեն այդ դումայի ձայնաւոր: Արդ, ասեցէք մեզ, ինչպէս կարող է, այդ բոլորից յետոյ, իշխան Ճաւճաւաձէ քաղաքագլուխ առաջարկվել, քանի որ որ նախ՝ չէ կարող գործել այժմեան դումայի հետ, և երկրորդ՝ դուման էլ երբէք նրան չի ընտրի: Եթէ մի վայրկեան անգամ ընդունենք, որ իշխան Ճաւճաւաձէ ունի անմոռանալի Դիմիտրի Կիպիանիի բոլոր արժանաւորութիւնները, այնու ամենայնիւ, նրա ընտրութեան մասին ներկայ դումայում խօսք լինել չէ կարող, և ոչ մի ձայնաւոր այդ մասին մտածել անգամ չէ կարող: Ահա թէ ինչու մենք ժամավաճառութիւն ենք համարում իշխան Ճաւճաւաձէի անունը հրապարակ բերելը, և նրա մասին խօսելը: Այդպիսի կամ նման պատասխաններ կարող ենք տալ գուցէ և պ. Ջաւրալովի մասին, կամ ուրիշ տեսակէտից Մատինովի, Բէհրուզովի և ուրիշների մասին, որոնց պատմութեան մասին մեր ձայնաւորները հեռու տեղեկութիւն անգամ չունեն:

Այդ հիման վրա՝ ահա մենք այդ տեսակ անունները քաղաքագլխական կանդիդատներ չենք համարում, այլ դ ա տ ա ր կ անուններ: Եթէ «Тифлисскій Листокъ» և ուրիշ լրագիրները, ասում ենք, հրաւէր կարդային քննադատելու մի Բէյաթրի, մի Թումանովի, մի Ալիխանովի կամ մի Մղեբրովի հաւանական թեկնածութիւնները,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ

Է.

Ալեստարանոցի հարաւ-արեւելեան ծայրում, ուր գիւղը վերջանում էր, թողնելով իր և գետակի ձորի մէջ մի երկար ու նեղ պատվայր, երեւում էր մի բոլորովին քայքայված փոքրիկ շինութիւն: Դա տան նմանութիւն չունէր, չէր շինված մշտական բնակութեան համար. առանձնացած էր, թեքված դէպի ձորի կողմը: Եւ եթէ գիւղից դէպի այդ կողմը գնում էր մի բաւական բանուկ ճանապարհ, որ ոլորվում էր խիտ կածուկների մէջ, դրա պատճառն այն էր, որ խղճուկ շինութեան կողքին բարձրացած էր գիւղի աղբանոցի ահագին թումբը: Երևի մի անյայտ ժամանակ գիւղացիներից մէկը կառուցել էր այդ շինութիւնը հովիւների համար և, երևի, կածուկներով պատած պատվայրը մի տեղ էր, ուր գիշերում էին նրա հօտերը: Այժմ փարախից ոչ մի հետք չէր մնացել, իսկ հողաշէն անակը ոչնչանալու վրա էր: Երկու կողերով նա խրվել էր աղբանոցի մէջ, բայց այդ յենարանների օգնութեամբ էլ հազիւ էր կարողանում դիմանալ իր ծռված կտուրի ծանրութեան. միայն առջևից, գետակին նայող կողմից, ունէր ճիպոտներից հիւսած մի պատ, որ սակայն սկզբից կիսատ էր մնացել, չէր հասել առաստաղին: Շէնքի հնութեան վկայ էր և այն, որ ճիպոտները փչանալու վրա էին և կամաց կամաց թափվում էին, բաց անելով նոր և նոր ծակեր:

Ձմեռը ոչինչ արգելք չէր այդ պատը, և ձիւնը ներս էր թափվում ու կուտվում: Այդ ժամանակ անակը, ի հարկէ, բոլորովին ամայի էր: Բայց երբ դադարում էին գարնան հեղեղները և ամառվայ չոր եղանակը կամաց կամաց իր իրաւունքների մէջ էր մտնում, գալիս էր և անակի բնակիչը: Բարձրահասակ վայրի բոյսերի մէջ, որոնք սիրում էին փարթամ հասակ քաշել աղբանոցի ստորոտներում, երևում էր մի պառաւ կին, որ բնակութիւն էր հաստատում հողէ ծածկի տակ մինչև աշնան առաջին ամսի վերջը, մինչև այն ժամանակ, երբ բոլոր գեռունները, ինչպէս ասում է ժողովուրդը, ծակ են մտնում, այսինքն ձմեռվայ բնակարանների մէջ են թաքնվում: Այդ ժամանակ պառաւն էլ թողնում էր իր ամարանոցը և անյայտանում էր, որպէս թէ մի տաք անկիւն մուրալ Ալեստարանոցում կամ շրջակայ գիւղերից մէկում:

Դա անտուն, անտէր արարածներից մէկն էր, ապրում էր երկնքի թռչունների պէս. ոչ վարում էր, ոչ հնձում, բայց մի կտոր հաց ունէր.—մէկը այն մարդկանցից, որոնց մոռանում է մահը և որոնք ապրում են ամէն տեսակ նեղութիւնների մէջ ու, կարծես, ծանր հանգամանքներից են ույժ ու կենսունակութիւն քաղում իրանց համար: Ցերեկները պառաւը քիչ էր այցելում իր անօրինակ բնակարանը: Այդ ժամանակ մի փոքրիկ աղջիկ, որի մարմինը հազիւ էր ծածկում կեղտոտ, անթիւ կարկատաններով պատած մի շապիկը, սկսում էր թռչկոտել աղբանոցի բարձր լանջերի վրա: Նա պառաւի անբաժան ընկերն էր: Ո՞վ էր դա: Ինքը պառաւը ասում էր թէ իր աղջկայ թոռն է, որբացել է վեց ամսական հասակում և այն օրից մնում է իր մեծ տատի մօտ և այլ ևս մի ուրիշ բան չունի այս աշխարհում: Բայց թէ որտեղից էր ինքը՝ այդ մեծ տատը, ուր էր մնացել նրա տունը, այդ մասին հաստատ բան յայտնի չէր:

Եւ ոչ ոք էլ մանրամասն հարց ու փորձ չէր անում: Ինչ կարիք կար: Ամէն տեղ յայտնի էր, որ Փէրին—այսպէս էր պառաւի անունը—ձրիակեր մուրացկան չէ, այլ ընդհակառակն, հարկատու մարդ է: Նա հաց ստանում էր իր արած ծառայութեան փոխարէն: Ինչ էր նրա արածը:

Նստել հիւանդի կողքին, լուռ ու մունջ նայել, դրսել նրա բարձը, ծածկել ճակատը, կարմանալի տխրութեամբ քշել ճանճերը, ցաւալի ձայնով շնչալ տանեցիների հետ, երբ հիւանդի դրութիւնը անյուսալի էր դառնում, ախ ու վախ անել և դրա հետ ծեծել իր ծնկները իբրև մեռնողի ամենամօտիկ ազգականը. ապա—երբ մահը տանում էր իր զոհին—ամբողջ օրերով սուգ կանչել, լացացնել ոչ միայն ազգականներին, այլ և օտարներին: Սրանք էին Փէրիի պարապմունքները: Ուրախութեան հետ նա գործ չունէր: Այնտեղ, ուր կատարվում էր կամ հարսանիք, կամ կնունք, կամ հասարակ խնջոյք, Փէրին չէր երևում և եթէ հազարից մի անգամ երևար էլ, մի կտոր հաց կը խնդրէր մուրացկանի նման և իսկոյն կը հեռանար, չը կարողանալով շնորհաւորել, բարի ցանկութիւններ յայտնել: Սգատուն... այդտեղ նա տէր էր: Ղեկավարում էր, բարկանում էր, հրամաններ էր տալիս, երբեմն նոյն իսկ նեղանում էր ու հեռանում: Իր բաժին հացն ու եփուածքը նա պատանից չէր խնդրում, այլ ուղղակի պահանջում էր: Ամէն ժամանակ, ի հարկէ, սգատուն չէր լինում. բայց Փէրին պարապ մնալ չէր սիրում: Համարեա օր չէր լինի, որ նա չը գնար հանգստարանը. իսկ այդտեղ օր չէր լինի, որ կանանցից մէկը չայցելէր իր համար թանգագին գերեզմանը, որպէս զի խօսէ նրա հետ, հառաչանք և ողբ թափէ նրա քարերի վրա: Փէրին, շատ անգամ առանց հրաւէրի, մօտենում էր լացող կնոջը, խլացնում էր նրա ձայնը իր խռպոտ հեծկլտանքներով... Ինչ այրող խօսքեր էին թափվում նրա բերանից, ինչ երգեր էր նա հիւսում: Սգաւորը ինքն իրան սպանում էր, իսկ պառաւը իւղ էր ածում նրա կրակի վրա: Եւ երբ գալիս էր ժամանակը, նա վերջ էր դնում արտասուքներին, բռնում էր սգաւորի թևից ու տանում էր դէպի տուն: Այժմ նա սփոփում էր՝ գովելով հանգուցեալին: Նրա համար լաւ էր ամէն մի մարդ, որ պառկած էր հողի տակ. ամէն մէկին հերոսացնում էր, ամէն մէկին անուանում էր թագաւոր, լուսնեակ, արեւ... Քիչ չէր պատահում և այն, որ նրան ողորմում էին գիւղի մէջ. տանը մենակ մնացած մի որ և է պառաւ խնդրում էր գալ և լացացնել իրան:

Այսպէս էր ապրում փլված անակի ամառային բնակչուհին: Մահվան երգչուհին էր նա, և—ամենքն էին խոստովանում—տաղանդաւոր երգչուհին: Այդ տխուր պաշտօնը նրան չէր հեռացնում մարդկանցից. նրա հետ հաշտվել էին, ինչպէս հաշտվում են գերեզմանի հետ:

Երեկոյ էր: Պառաւը այսօր շատ էր ուշ վերադարձել և նստած էր իր անակի առաջ: Նրա գոգում պառկած էր կիսամերկ երեխան. իսկ երկու քայլ հեռու, պատի պէս ցցված պատվայրի տակ, վշշում էր գետակը. նրա փոքրիկ ալիքները ծփծփում էին վերջալոյսի կարմիր գոյների մէջ, որոնք թափվում էին երկու զառիվար կողմնների արանքում: Ամառային երեկոն իր բոլոր հմայքներով հանդարտ իջնում էր և ամենից առաջ սկսել էր կախարդել այն մեծ ձորը, որ գթառատ բնութիւնը բացել էր այս փոքրիկ գետի համար: Նրա միւս ափը բարձրանում էր, կազմում անտառապատ բլուրների մի շղթայ: Այդտեղից, ծմակի միջից, տարածվել էին շինական երեկոյի մեղեդիները. բառաչում էին կովերը, մկկում էին այծերը, հաչում էին նրանց պահապան շները, կանչում էր հովիւը: Իսկ այս կողմին, դատարկ անակի մէջ, ծղրիդը սկսել էր իր գիշերային երգը:

Փէրին լուռ ու մենակ էր այդ կախարդական ձայների, երգերի, սոսափիւնների մէջ: Նա նայում էր երեխային, նայում էր և իր չորս կողմը ու դանդաղ, շատ դանդաղ կերպով, կարծես օրինակ վերցնելով անուշ քամու առաջ կանգնած բոյսերից, օրօրվում էր, որպէս զի օրօրէ իր գրկում ընկած խեղճ երեխային: Երբեմն նա տանում էր իր ոսկրոտ մատները, խլում էր փոք-

այդ անշուշտ կը նպաստէր գործին,—բայց պատահական, այս և այն անձի քմքին միայն դուրեկան անուններ հաղորդել հասարակութեան, կը նշանակէ ժամավաճառութիւն անել, և կամ մտքերը շփոթել, առանց դարկ տալու քննութեան ենթակայ գործին։

ԽԵԼԻՆ ԽՐԱՏԸ ՉԻ ՕԳՆԻ

«Пет. Вѣдомости» լրագրի № 259-ի մէջ տըպված է մի գեղեցիկ առաջնորդող յօդուած, որ դատափետում է «Новое Время», «Москов. Вѣдомости» և սրանց նման պահպանողական լրագիրների ուղղութիւնը՝ Ռուսաստանի այլակրօն ազգերի վերաբերմամբ։ Առաջ ենք բերում մի քանի կտորներ այդ յօդուածից։

«Մի յայտնի շրջանի սերտ կապված մարդկանց հաշիւը,—մարդկանց, որոնք ոչ մի կերպ չեն կարողանում հաշտուել այն մտքի հետ, թէ իրանց անձնական ներքին քաղաքականութեան վերջն է գալիս—շատ պարզ է և բացարձակ. Նրանց համար կա—ինչ կերպ և լինի—ապօրինութիւն և անբաւականութիւն պետութեան ծայրերում, որպէս զի յետոյ ամեն ինչ շփոթվի ու խառնվի պղտոր ջրի մէջ, որից որոշ տեսակի գործիչների համար հեշտ կը լինի հանել այն, ինչ նրանց շահաւէտ և օգտաւէտ է ցանկացած բոպէին... Մենք գտնվում ենք ճշմարտութիւն որոնելու մի օտարոտի ժամանակում, մի ճշմարտութիւն, որ վաղուց փայլում է մեր սրտերի մէջ։ Մեզ մի-մի շփոթեցնում և գայթակղեցնում են այն մարդկանց բողոքները, որոնք աշխատում են եղուխտական միջոցներով ապացուցանել թէ սրբազան Ռուսաստանը կարող է պահվել՝ բռնութիւն գործ դնելով օտարի կրօնի և կեցութեան վրայ, գործադրելով ճնշում այն ամենի վրայ, ինչ օտար ցեղ և օտար հաւատ ունի, մի խօսքով կեղծաւորութեամբ դիմակաւորված քարոզելով այնպիսի խորին ցնիդմով լի սկզբունքներ, որոնց նոյն իսկ ամենակատաղի կողմնակիցները չեն համարձակվում պաշտպանել բացարձակ, իբրև սկզբունք։ Երբ անցեալ տարի «Пет. Вѣдом.»-ին ձայն բարձրացրեց այն մասին, թէ անընչելի աղխուր փաստերի մի յայտնի շրջանում սեւ չէ կարելի ողխոսկ անուանել, որովհետև արդարացնել աստուածընդդէմ գործերը բարձր դիտողութիւններով կամ թէ լռկ բառերով ժխտել այդ գործերի գոյութիւնը, երբ ճշմարտութիւնը չափազանց սկեճախօս և աչքի զարնող է—դա կը լինէր անարժան մի գործ իւրաքանչիւր ճշմարիտ ռուսի համար, այսինքն քրիստոնէաբար դաստիարակված մարդու համար,—այն ժամանակ մեր համարեա ամբողջ մամուլը համաձայնվեց այդ տեսակէտի հետ։ Եւ յանկարծ, այն օրգանը («Новое Время») որ բիւրօկրատիայի մի քանի շրջանների ֆոնոգրաֆն է, հետևեալ կերպով է այժմ որոշում թէ ինչ է կրօնական ներողամտութիւնը. «Մենք հասկանում ենք (!) որ պետութիւնը կարող է (!!) թոյլ տալ իր այլացեղ քաղաքացիներին դաւանութեան ազատութիւն, չը ճնշել նրանց առանձին ծէսերը, եթէ դըրանք չեն խախտում (!) կարգն ու ապահովութիւնը և հակառակ չեն բարեկարգութեան հիմնական պահանջներին»։ Այս կլասիքական արտայայտութիւնը ինքն է իր մասին խօսում։ Գոնէ տեսնում ես թէ ով է գրում և ինչ է նրա ծածուկ միտքը»։

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Սեպտեմբերի 25-ին

Թիֆլիսից Երևան գալիս՝ մենք ականատես եղանք հետևեալ տխուր երևոյթներին։ Դիլիջանի պտոյտներում թափառում են մի քանի խումբ չարարներ, որոնք վերջին աւազակութիւններին պատճառով ճանապարհի պահապաններ են նշանակված։ Դրանցից մի քանի հոգի ճանապարհի բարձր պտոյտներից մէկում օջաղ են արել ու շուրջը նստել, իսկ ձիաւորները, հրացանները դրած նստողների մօտ՝ անդէն պտտում են ճանապարհի տորքին պտոյտներում։ Հարցնում ենք, էլ ինչի համար են դրանք, կամ թէ ինչ կարող են անել աւազակներին հանդիպելիս, երբ մինչև ընկերների մօտ գալն ու հրացանը վերցնելը, քիչ ասենք, քանի բոպէ պէտք է կորցնեն։ Իսկ Արզնի գիւղի մօտ ճանապարհի վրայ մենք տեսանք դագանակները ձեռներին հինգ գիւղացիների, որոնք մեր հարցին՝ թէ ինչու էք կանգնել այստեղ, պատասխանեցին. «Մի քանի օր առաջ Արզնում երևացած աւազակների պատճառով 20—25 հոգի կազակներ ու չափարներ են լցվել գիւղը աւազակներից պահպանելու համար, իսկ մեզ ամեն օր, տաս-տաս հոգի, դագանակները ձեռքներս տուած ուղարկում են այստեղ այս կողմից երևացած աւազակների առաջն առնելու։ Մենք ինչ կարող ենք անել այս դագանակով առից գլուխ զինված աւազակին. և բացի այդ, մեր քեաւխութիւնը մեզ հերիք չէ, մենք դեռ ստիպված ենք պահապանների դարդն էլ քաշել, հաց տալ, խոտ տալ...։»

Միակ ուրախալին այն է, որ Էլլար կայարանից մեզ հետ ընկերացաւ մի պաշտօնական անձն, որ յայտնեց թէ կառավարութիւնը աչքի առաջ ունենալով Դըրխ-Բուլաղի գիւղացիների ներկայ ողորմելի վիճակը, մտադիր է հնարաւորութեան չափ հարկը թեթևացնել և հէնց այդ պատճառով իրան հրահանգվել է պտտել գիւղերը՝ աւելի մօտիկ ծանօթանալու գիւղացիների անտեսական կարիքներին։ Նա ականատես և ականջալուր է եղել այնպիսի վաչխառութիւնների ու վաչխառուների, որոնց շահախրութեան և սրանից կամայականութեան զոհ են գնացել բազմաթիւ ընտանիքներ, որոնք ոչ միայն ապրում են անասուններին յատուկ բնակարաններում ու պայմաններում, այլ և մի կտոր ցամաք հացի կարօտ են։ Նա պատմեց թէ ընդհանրապէս գիւղացիները շատ ողորմելի վիճակի մէջ են և թէ մի գիւղում պտտել է 34 տուն և այդքան տների մէջ չէ գտնվել մէկ տուն, որը 10 լիտր ցորենից աւելի ունենար։ Նա աւելացրեց, որ գիւղացիները այնպիսի պայմաններում են ապրում, որ չէր կարելի առանց թաց աչքերի պտտել միւս տները։

Յ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԹՈՒՄԻՑ

Սեպտեմբերի 15-ին

Սեպտեմբերի 14-ին մեր եկեղեցում երէցփոխի ընտրութիւն էր նշանակված. նախագահում էր գործակալ Դաւիթ աւագ քահանայ Եարալեանց։ Ներկայ էին մօտ 40 ծխականներ։

Նախ քան երէցփոխի ընտրութիւնը, սկսվեց դարձեալ «հին երգը», այն է քահանայական հարցը, որ մօտաւորապէս հետևեալն է։ Սրանից մի քանի ամիս առաջ մեր երէցփոխը Կաթողիկոսից սեփական ձեռքով գրած մի նամակ է ստանում, որով Վեհափառը յայտնում է, թէ յայտնի տէր Կոստոն արդէն հեռացված է Բաթումից (??) և առաջարկում է, որ ժողովուրդը ընտրի իր ուզած քահանաները՝ թէ տէր-Կոստոի և թէ նրա ժամանակաւոր օգնական տէր-Սեդրակի փոխարէն և առաջարկի սինօդին ի հաստատութիւն, ուր կը յարգվի ժողովրդի խնդիրքը և դրանով էլ կը վերջանայ Բաթումում քահանայական հարցը։ Կաթողիկոսի սեփական ձեռքով գրած այդպիսի մի նամակ, ի հարկէ, չէր կարող ուրախութիւն չը պատճառել ծխականներին, որին հետևում է և քահանաներ ընտրելու հարցը։ Այս բանը, ի հարկէ, չէր կարող գաղտնի մնալ տէր-Սեդրակից, որը և անմիջապէս դիմում է քահանաներին յատուկ սովորութեան, այն է անմիջապէս մի խնդիրք է պատրաստում, և յայտնի չէ որտեղից 300 ստորագրութիւն ժողովելով, ուղարկում կօնսիստորիային և յայտնում, թէ ինքն արդէն ընտրված է ժողովրդի կողմից։ Առաջնորդն էլ, ինչպէս պատմում են, սրա հետ կապեր ունենալով, կարճ միջոցում ամեն ինչ կարգադրում է և տէր-Սեդրակի Բաթումի վրայ հաստատման կօնդակ փառաւոր կերպով գալիս է գործակալին... Ափսոս միայն, որ հոգևոր վարչութիւնը հարկ չէ համարում, որ կօնդակը գալուն պէս յայտնի տեղացիներին։ Մի և նոյն տէր-Սեդրակի գործը չինվելու միջոցին՝ մի ուրիշ քահանայ էլ լսելով, որ բաթումցիներին քահանայ է հարկաւոր, առանց ժողովրդից որ և է համաձայնութիւն ունենալու, քայլերն ուղղում է Էջմիածին, համոզված լինելով, որ առանց որ և է ժողովրդի համաձայնութեան, «խնդրեցէք և տայց Աստուած» խօսքը այնտեղ ճշգութեամբ կատարվում է։ Այդպէս էլ լինում է։ Լուր է բռնացված, որ այդ քահանան, հաստատման կօնդակը ծոցում, գալիս է... Ահա այդ էր պատճառը, որ ժողովուրդը, իր իրաւունքները միանգամայն ոտնակոխ եղած տեսնելով, երէկվայ ժողովում յայտնեց, որ ոչ մի ընտրութիւն չի կատարի, մինչև չիմանայ, թէ սա ինչ խաղեր է, որ հոգևոր իշխանութիւնը խաղում է իր գլխին։ Նախագահ գործակալը յայտնեց, թէ ինքը չէ կարող որ և է քահանայական հարց արծարծել, քանի որ այդ մասին ոչ մի կարգադրութիւն չունի իր իշխանութիւնից, որ ինքն ուղարկված է միայն երէցփոխի ընտրութիւն կատարելու, իսկ եթէ ժողովուրդը չէ կամենում երէցփոխ ընտրել, այդ էլ նրա կամքն է, աւելացնելով, որ ինքն էլ ստիպված կը լինի այդպէս էլ արձանագրութիւն կազմել։ Այդպէս էլ եղաւ։ Այդ բոլորից յետոյ ժողովականների մէջ վճիռ կայացաւ, որ կարճ միջոցում մի խնդիրք պատրաստեն և ուղարկեն Էջմիածին։ Թէ ինչ կը լինի գրված այդ խնդիրքի մէջ, դժուար չէ հէնց այժմեանից գուշակել, բայց և այն էլ դժուար չէ գուշակել, որ ինչ և ուզում է գրված լինի, դա միայն ծիծաղ կը յարուցանի Էջմիածնի ձրիակերների մէջ, իսկ երէկվայ երէցփոխ չընտրելն էլ նրանով կը վերջանայ, որ տէր-Սեդրակն արդէն Բաթումի վրայ հաստատված լինելով, վաղը կամ միւս օրը հրահանգ կը ստանայ՝ առնել երէցփոխի ձեռքից բոլոր հաշիւները, մինչև որ ժողովուրդը կամաց-կամաց ստիպված կը լինի նոր երէցփոխ ընտրել։

Գ. Գրիգորեանց

ՆԱՄԱԿ ԴԱՐԱՉԻՉԱԳԻՑ

Սեպտեմբերի 26-ին

Անցեալ նամակով հաղորդեցինք, որ մեր գաւառի աւազակներին բնաջինջ անելու համար զինուորներ են ուղարկված Երևանից։ Ահա մի քանի տեղեկութիւններ այդ մասին։ Նահանգապետի հրամանով՝ 60 զինուորներ, ահա տասն օր է, որ բռնել են այն կէտերը, որտեղ երբեմն-երբեմն երևացել են աւազակները որոնք Դարաչիչագի Աղվերան գիւղացիներ են։ Նրանք չորս եղբայրներ են, որոնցից երեքը խոխական

բեկի խճճված մազերի մէջ և սկսում էր կամաց-կամաց քորել։ Դա զգում էր. և երեխան, որ սովոր էր ամեն երեկոյ այդպէս քուն մտնել, արդէն բաց ու խուփ էր անում իր աչքերը։ Տատը երբեմն մռռում էր ինչ որ տխուր, շատ տըխուր եղանակ—չէ՞ որ նա ուրախ բան չը գիտէր—և նրա այդ խեղդված ձայնը խառնվում էր ջրի ու տերևների թեթև աղմուկի հետ, կորչում էր ձորի խորքերում։

Ահա նա լռեց. երեխան քնել է։ Ծղրիդը աւելի բարձր ձայնով է երգում, կարծես կանչում է անտեսի բնակիչներին։ Բայց պառաւը դեռ մի շատ կարճլիկ երեկոյ ունի տառերի տակ։ Նա անց է կացնում այդ կարճ ժամանակը։ Քնած երեխան անխռովելի տաքութիւն է տարածում նրա գոգում, բայց նա անշարժ է, կարծես քարացած։ Այդ պահուն երկնքի տակ ընկած բոլոր անշունչ առարկաները, սկսած անկշռնի ջուր չուղից մինչև ամենի սարերը, կարծես, զգալու ընդունակութիւն են ստանում, բայց խոկոյն քարանում են հիացմունքից ու այդպէս դիտում են գիշերվայ խորհրդաւոր ընթացքը։ Թւում էր թէ պառաւն էլ այդ կախարդված առարկաներից մէկն է... Ահա մի ուրիշ հրաշք էլ կաչկանդեց նրանց. երկնքի արևմտեան անկիւնում շողշողաց լուսնի բարակ մանգաղը. նա նայում է իւրաքանչիւր տեսրի եսից և ինչպէս է ժպտում...

Միևնոյն ժամանակ ձորի մէջ երևան եկաւ և մի այլ առարկայ, բայց շարժուն, ոչ-կախարդված։ Նա ստուերի նման սլացաւ, անցաւ գետակը, գալիս էր դէպի պառաւի բնակարանը։ Փէրին ոչ մի շարժում չը գործեց, թէև խոկոյն տեսաւ եկողին։ Նա խոկոյն հասկացաւ որ դա մարդ է, իսկ մարդը, ինչ և լինէր, չէր կարող վնասել անտառին, անտէր պառաւին։ Մարդը բարձրացաւ ձորից և խոկոյն նստեց փէրիի կողքին. սա այդ ժամանակ միայն տեսաւ, որ իր հիւրը մի գիժարայ աղջիկ է։

—Չես վախում, հարցրեց նա։

Այդպիսի կարած անկիւնում գիշերայը չէր կարող վախկոտներից լինել։ Պառաւը մէջ ուզեց հասկացնել՝ երկու անգամ թօթվելով իր ուսերը։

—Չես վախում... Ես վախեցնող եմ... Երեխաները փախչում են իմ առջևից, որովհետև ես սարսափելի եմ...

Այդ խօսքերին հետևեց մի վայրենի, անմիտ ծիծաղ, խելացնորի ծիծաղ, որ սարսռու է ազդում։ Դա նոյն աղջիկն էր, որ այնքան զարմացրեց Գայիանէին Վարդավառի օրը։

—Ինչու չես վախենում, հը՞, բացականչեց նա, բռնելով պառաւի թևը.—դու էլ ինձ նման ես, հա՞...

—Ես քեզ չեմ ճանաչում, վերջապէս պատասխանեց փէրին։

—Ճանաչում ես... Պոկված, խայտառակված մի աղջիկ կայ... դա ես եմ...

Նա յանկարծ փոխեց խօսքը, ձեռքը տարաւ իր ծոցը և մի բուռ պտուղներ հանելով, ածեց քնած երեխայի գոգը։

—Քեզ համար է...

Նրա ձայնը այժմ խուլ էր և դողդոջուն։ Վայրի տանձ, խնձոր ու սալոր էր բերածը։ Մի քանի բուռ էլ հանեց և չարունակեց.

—Ես էլի կը բերեմ։

Ապա մի վայրկեան կանգ առաւ, կարծես ուզում էր խօսքեր գտնել։ Ձեռքը քսեց ճակատին և արտասանեց մի հանգարտ, աղաչաւոր ձայնով։

—Ինձ համար մի սև երգ ասա, մի սուգ, որ այս գիշերից էլ սև լինի... Դու լաւերը գիտես, ընտրիր ամենից խորը, որովհետև ես լաց լինել եմ ուզում։

Փէրին խոկոյն պատրաստվեց. Նրա գլուխը սկսեց ծանր կերպով տատանվել. դա նշան էր որ գալիս են արտասուքները։ Բայց նա չը գիտէր թէ ով է իրան այցելողը, ինչ վիշտ ունի և որտեղից պիտի սկսել։

—Սկսիր այն տեղից, ուր կանգնած է նշանած աղջիկը, առաց աղաչաժամ այցելուն.—ասա այն, որ այդ աղջիկը անբախտ էր, որովհետև շատ երջանիկ էր... Գիտես ինչ է դա։ Սև բեղերը ոլորող մի երիտասարդ գալիս էր այն տունը, ուր այդ աղջիկն էր ապրում իր մօր հետ։ Նազլու... աղջկայ անունը, Մարիամ... մօր անունը։ Մի երեկոյ... սև, սև երեկոյ էր... Նազլուին տեսնելու էր գնում ոչ թէ թուխ բեղերով երիտասարդը, այլ երկու գեղեր, որոնց մեր կողմի մարդիկ, կեղծաւորները, թիւրք են անուանում։ Ես որբ եմ... Գոնէ տատմերս սուր լինէին... Ինչով պատուեմ, ինչով ծածկեմ նրանց, որոնք գիտան իմ մարմինն... Ցերեկ միայն, երբ անցել էր սև գիշերը, ես տեսայ մի վարպետ, որ ունէր սուր ժանիքներ. ինչ լաւ ատամներ... Բայց մենք չունենք...

Նորից էլի այդ ժանիքները խառնեցին նրա խելքը. նորից նրա պատմութիւնը դարձաւ անկապ։ Փէրին հազիւ էր կարողանում մի բան հասկանալ այդ խառնաշփոթ պատմուածքից։ Նա իմացաւ, որ այդ գիշերը Նազլուի տանը կատարվել էր մէկը այն դաժանութիւններից, որոնք այնքան սովորական էին դարձել վերջին ժամանակներըս։ Բայց ոչ նշանած աղջիկը, ոչ նրա մայրը չէին կարողացել անհայտութեան քօղ գցել այդ դժբախտութեան վրայ։ Մայրը վազել էր իր փեսայի տունը։ Նա եկել էր և կուրծք նրա ու երկու գաղանների մէջ շուտ կը վերջանար ու լաւ կը լինէր այդ տան պատւի համար, եթէ հարևան տանը քնած զինուորները դուրս չը թափէին։ Նրանք օգնեցին իրանց ընկերներին և նշանած երիտասարդը ընկաւ տան շէմքում. զինուորի սուրը շատ խոր էր մտել նրա կրծքի մէջ։

—Արևգակը ծագեց, թռչունները երգեցին, ասում էր Նազլուն իր խառն պատմուածքների մէջ.—էլի լաւ էր աշխարհը... Միայն մեզ մօտ—մահ էր և խայտառակութիւն։ Եկան, չաուշները հաւաքեցան և լաց էին լինում միայն նրա համար, դամարդի համար։ Իսկ ինձ վրայ մի կաթիլ էլ չը գցեցին։ Նրան թաղեցին, իսկ ինձ... Ես մնացի... Եւ ինձ, Տէր Աստուած, մեռած չեն համարում...

Վերջին խօսքերը դարձեալ դրդուեցին նրա սարսափելի քրքիջը. նրա ձայնը էլի խեղդվում էր վայրենի կատաղութիւնից...

Բաւական էր։ Պառաւը արձակեց իր սրտի կապերը։ Սկզբում դեռ խեղդված ու մեղմ էին նրա հեծկլտանքները, կարծես նա շարունակում էր օրօր կարդալ իր անբաղդ որբիկին։ Բայց ինչպէս կրակը մառ է գալիս դալար ճիւղերի տակ և յանկարծ բռնկվում է, երբ չոր և այրեցող նիւթեր է գտնում, այնպէս էլ պառաւի ձայնը բարձրացաւ, երբ հասաւ դէպքերը պատմելու բոպէին. ողբերը ուժգին հառաչքով դուրս էին թռչում, զարկվում էին խաղաղ օդի մէջ, ոռնում էին, խրխնում։ Ծանր, շատ ծանր էին նըրանք և դէպի բարձր չէին գնում, այլ ընկնում էին թշուառ հողի վրայ, քարշ էին ընկնում լալով, հառաչելով... Նա միայն սև բեղերը ոլորող երիտասարդին չէր ողբում, որ գերեզմանի մէջ է. ցաւում, խորովվում էր նշանած աղջկայ համար, անիծում էր գեներին, գթութիւն էր հայցում։ Մարդիկ անգութ են, գոնէ երկինքն օգնէր... Մի՞թէ նա էլ չէ տեսնում, որ երկրի վրայ թափառող չափահաս աղջիկ է, անպատիւ, անտէր, խայտառակ... Նրանից փախչում են, ինչպէս սև ժանտախտից և չը կայ մէկը, որ դադարեցնէ նրա տապակված չրթունքները։ Մարդիկ սովորեցին իրանց քոյրերի և երեխաների խայտառակութեան... Եւ դահերը շատ են ամեն տեղ. նրանք խեղդվում են ամօթի մէջ...

Մթութեան միջից մի ամբողջ թագնված աշխարհ նայում էր այս խեղճ անկիւնին, լսում էր այս թշուառ հառաչները։ Հեռուից, ծմակների ծոցից, բուն սկսեց ձայնակցել պառաւին... Կաղնիները այժմ ինչպէս ծանր ու տխուր կերպով էին օրօրում իրանց տերևները, կարծես նրանք էլ են սուգ անում։ Իսկ Նազլուն կպել է պառաւի կողքին և չէ համարձակվում շարժվել։ Երջանիկ է նա. անձայն արտասուքները հեղեղի նման թափվում են նրա աչքերից։

—Ախ, լաւ է... ինչքան լաւ... բացականչում է նա ամեն անգամ, երբ պառաւը ընդմիջում է ողբը՝ շունչ քաշելու համար։

(Կը շարունակվի)

ատաղձներ են, իսկ չորրորդը, որը կենում էր գիւղում, իր ղաչաղ եղբայրներին պաշար և փամփուշտ մատակարարողի դեր էր կատարում: 5—6 օր առաջ գինուորները՝ չափարների հետ միասին՝ շրջապատելով ղաչաղների զանազան գիւղերը՝ երկուսին գնդակահար արին: Բայց և այնպէս ատաղձապետը, որին «Քեօռ-Մահմատ» են կոչում, դեռ ևս ձերբակալուած չէ: Անցեալ օր Նոր-Բայազէտի գաւառապետը քաղաքից գալով՝ անձամբ գնաց Ազիզբէկի գիւղը, և հրամայեց հետամտողներին աւելի խիստ միջոցների դիմել՝ ատաղձներին բնաջինջ անելու համար: Արդէն 15 օր է, որ գաւառապետի աւագ օգնական Մ. Դորդանեան և Դարաչիչագի առաջին մասի պրիստաւ Ա. Աւագեանը՝ իրանց ձիաւորների հետ միասին՝ անդադար հետամտում են ատաղձներին: Ասում են, որ օգոստոսին Դիլիջան և Սեմեօնովկա կայարանների մէջտեղ «սրօչնի» օմնիբուսներ թալանողը «Քեօռ-Մահմատի» խումբն է եղել: Լսում ենք, որ գինուորներին կերակրելու ամբողջ ծանրութիւնը ադմինիստրացիան դցել է յիշեալ Ազիզբէկ գիւղի վրայ, որը միշտ ապաստանել է իր համագիւղացի ղաչաղներին և որը պէտք է իր հաշւով պահի մինչև այն ժամանակ, երբ ատաղձները կամ կը սպանուեն կամ կը մատնուեն կառավարութեան ձեռքը: Բացի այդ, պօլիցիան սպառնացել է Ազիզբէկ գիւղացիներին, որ եթէ նրանք չը յանձնեն ատաղձներին կառավարութեան ձեռքը, մեծ տուգանքի կենթարկուի գիւղը ի վարձատրութիւն բոլոր թալանուածների: Անտարակոյս, պօլիցիայի այդպիսի ջանքերով շուտով բնաջինջ կը լինի ատաղձային խումբը: Պէտք է ասենք, որ ատաղձապետ «Քեօռ-Մահմատը» իր ամբողջ եղեռնագործութիւններով այն կսկիծը չը պատճառեց տեղական ժողովրդին, ինչքան հայ ուրեադնիկ Մելքոնի սպանումով: Դա Նոր-բայազէտցի էր, 25—26 տարեկան, մի հեզ երիտասարդ, որը ծառայութեան գնաց և հասարակական բարօրութեան համար՝ իր կեանքը զոհ բերեց և որի ընտանիքը մնաց անտէր, անտիրական... Արդեօք հոգ կը տանի՞ նրա որբ մնացած ընտանիքի մասին թէ ոչ:

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մօսկվա, սեպտեմբերի 20-ին

«Մշակի» մէջ լոյս տեսնող մեր նամակներից մէկում, որ կրում էր «Մատաղ զոհեր» վերնագիրը, խօսելով Մօսկվայի հայ ուսանողութեան նիւթական կարիքների և կեանքի ծանր պայմանների մասին, մենք ասել էինք, որ հանգուցեալ ուսանող Յ. Սուլխանեան նոյնպէս մի առանձին ապահովութիւն չունէր և այլն... Այդ առիթով հանգուցեալի եղբայր՝ Ստ. Սուլխանեան, «Մշակի» № 106-ի մէջ բացատրութիւն տալով գրում է, որ իր ուսանող եղբայրը նիւթական պակասութիւն չէր զգում և չը պէտք է զգար, որովհետև բաւականաչափ գումար էր ստանում: Բացատրութեան վերջը պարունակում է ընդում իր մեռած եղբօր մի սրտաշարժ նամակը, որտեղ հանգուցեալը յայտնում է, որ ինքը չէ կարող և խղճի դէմ է միայն իր մասին մտածել, ստացածը միայն իր վրայ ծախսել, որովհետև չորս կողմը օգնութեան կարօտ շատ խեղճ ընկերներ կան...

Մենք գոնէ հանգուցեալ Յ. Սուլխանեանին ճանաչում էինք իբրև նիւթական մի առանձին ապահովութիւն չունեցող ուսանող, և այդ վկայում էր նաև նրա վարած համեստ, ժուժկալ կեանքը, նրա համարեա անշուք նիստ ու կացը: Բայց որ հանգուցեալը իրան զրկելով իր ստացածից թագուն, անպայման դարմանելիս է եղել չքաւոր ընկերների ցաւերը,—դա երևան է հանում նրա ներքին հոգեկան մի այլ այնպիսի բարձր յատկութիւնը, որն աւելի ևս զգալի ու ցաւալի է դարձնում նրա վաղաժամ մահը...

Ալ. Ծատուրեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բանանց գիւղ, սեպտեմբերի 21-ին

Խնդրահարար խնդրում եմ այս երկտողին մի անկիւն շնորհէք «Մշակի» մէջ: Բագուաբնակ բանանցեցի Եփրեմ Սարգսեանը՝ հանգանակելով իր ընկերների ու ծանօթների շրջանում Բանանց գիւղի երկու աղքատ ընտանիքների համար 40 րուբլի, ուղարկել է այդ գումարը գիւղի տանուտէրին՝ ըստ պատկանեայն հասցնելու համար: Բանանց գիւղի հասարակական տանուտէրը խնդրում է հրապարակով յայտնել իր խորին շնորհակալութիւնը յիշեալ պարոնին, խնդրելով նրան և բանանցեցի այն երիտասարդներին, որոնք աշխատանքի են գնացել զանազան քաղաքներ, ապագայում ևս չը մոռանալ իրանց խղճուկ, «օրէն հացի կարօտ» համագիւղացիներին ու միշտ այդպէս օգնութեան հասնեն այն «նաչարներին», որոնք տանջւում են չքաւորութեան ճանկերում և որոնց դրութիւնն այսպիսի հացը պակաս տարին անտանելի է ու անհնարին: Ցանկալի է, որ նրանք չը մոռանան երբէք իրանց հայրենի գիւղը, օջախն ու նրա բազմատեսակ հոգսերն ու կարիքները: Անցեալ ձմեռ բանանցեցի մի խումբ երիտասարդներ, Գանձակում ու գիւղում փող հանգանակելով, իրանց համագիւղացի երկու աղքատ օրիորդներին միջոց տուին ամուսնանալու: Տանուտէրն ի դիմաց գիւղական հասարակութեան նրանց ևս յայտնում է իր անկեղծ շնորհակալութիւնը, ցանկանալով, որ նրանք ապագայում էլ մօտիկ լինեն բարի գործերին ու միշտ այդպէս դարմանեն անճար ու «անկլաջների» դարդերը:

Ստեփան Տէր-Աւետիքեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ հաղորդում են, որ Մօսկվայի Լազարեան ճեմարանի դիրեկտոր նշանակվում է Վսեվոլոդ Միլլէր, որը Պետերբուրգի մասնաւոր գիմնազիայում ռուսաց լեզուի դասատու է:

—

Վրաց «Իվերիա» լրագիրը լսել է, որ Կ. Ալխանով կուսակալապէս հրաժարուել է քուէարկումից Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնի համար:

—

Կառավարութեան կարգադրութեամբ Վարշավայի բոլոր պետական գիմնազիաներում դադարեցրած է դասից առաջ և դասից յետոյ աղօթքը: Բացառութիւն արված է միայն I և VI գիմնազիաների համար, որտեղ աշակերտների մեծամասնութիւնը պատկանում է ուղղափառ դաւանութեան:

—

Մեզ հաղորդում են, որ Վեհափառ Կաթողիկոս կոնդակով առաջարկել է Թիֆլիսի Թեմի առաջնորդ Սուրէնեան արքեպիսկոպոսին Ներսիսեան դպրոցում կրօնի դասեր տալ նախկին Թեմական տեսուչ Մեսրովպ քահանայ Մելեանին: Լսում ենք, որ Թեմական առաջնորդը մինչև այժմ չէ գործադրել այդ կարգադրութիւնը, որովհետև նա իր սեփական իրաւունքն է համարում մէկին կամ միւսին կրօնի դասեր տալը:

—

Ինչպէս յայտնի է, Անդրկովկասում մսի գինը չէ յարմարեցրած նրա յատկութեան: Միատեսակ գին է նշանակված մսի համար և մսագործները իրանք աշխատում են լաւ և վատ միսը միասին խառնելով ծախել, որպէս զի կարելի լինի մսի վատ մասերը մի կերպ սաղացնել: Թիֆլիսի դուման վճռել է, մայրաքաղաքների օրինակին հետևելով, մսի զանազան մասերի համար տարբեր գներ նշանակել: Երէկ, երկուշաբթի, սեպտեմբերի 29-ին հրաւիրված էին դումա Թիֆլիսի մսագործները, որոնք լսելով դումայի վճիռը, հաւանութիւն տուին այդ վճռին, միայն ցանկութիւն յայտնեցին, որ մսի տեսակների բաժանումը կատարվի համաձայն Թիֆլիսի բնակիչների ճաշակին և պահանջներին:

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ շատ մօտ ապագայում խաղաղութեան տոմսակների վաճառումը մաս-մաս վճարմամբ կը կատարվի պետական բանկի գրասենեակներում:

—

«С.-Петербургскія Вѣдомости» լրագրի № 261-ում տպված է մի ընդարձակ յօդուած Անդրկովկասի մահմետականների մասին: Յօդուածը կունենայ իր շարունակութիւնը: Յօդուածագիրը տալով մի քանի վիճակագրական և ազգագրական տեղեկութիւններ Կովկասի մահմետականների մասին, կենտրոնացնում է իր ուշադրութիւնը մահմետականների կրթութեան խնդրի վրայ:

—

Տնայնագործներին օգնելու նպատակով կառավարութիւնը մտադիր է տնայնագործական մի քանի շրջաններում նշանակել առանձին մասնագէտ գործակալներ, որոնք պէտք է տարածեն տնայնագործների մէջ նոր գործիքներ և օգնեն նրանց պատրաստած արդիւնքները ձեռնտու կերպով վաճառելու:

—

Ներկայումս, մայրաքաղաքի լրագիրների խօսքով, բանակցութիւններ են շարունակվում երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրութեան և բելգիական անօնիմ ընկերութեան մէջ՝ կովկասեան հանքային ջրերը կապալով տալու մասին, գլխաւորապէս Նարզանի, Էսսենտուկի և մի քանի ուրիշ ջրեր պատահանելու համար: Այդ տեղերում բելգիական ընկերութիւնը կը կառուցանի մեծ հիւրանոցներ եւրոպական կոմֆօրտով և էլէկտրական լուսաւորութեամբ: Պեատիգորսկում հիւրանոցին կից կը շինվի կուրզալ: Երկաթուղու կայարանը էլէկտրական ճանապարհով կը կապվի Եսենտուկեան գալլերէյայի հետ: Պարկի մէջ էլէկտրական լուսաւորութիւն կը լինի. Կիսլովոդսկում կը շինվի ձմեռային կլիմայական կուրօրտ: Բելգիական ընկերութեան հիմնական դրամագլուխը 5 միլիօն է: Կառավարութիւնը նոյնպէս մտադիր է $2\frac{1}{2}$ միլիօն րուբլի տալ՝ ճանապարհները լաւացնելու, նոր սալայատակներ և տրոտուարներ շինելու, ջուր անցկացնելու, պարկերը ընդարձակելու համար և այլն: Կապալով տալու հարցը սկզբունքով արդէն վճռված է և մինիստր Երմոլօվի Պետերբուրգ վերադառնալուց յետոյ պայմանագիր կը կապվի բելգիական ընկերութեան ներկայացուցիչների հետ:

—

ԲԱԳՈՒԻՑ Ռուսաց գործակալութիւնը մեզ հեռագրում է, որ Սարօսեսկու սպանութեան գործի մէջ դատաստանական պալատը մեղադրեալներից արդարացրեց միմիայն Բակիխանովին (որին պաշտպանում էր յայտնի փաստաբան Պլեւակո): Մնացած մեղադրեալների վերաբերմամբ պալատը հաստատել է նահանգական դատարանի վճիռը:

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Սեպտեմբերի 21-ին դիտեցինք Վրայր և տ. Զաքարեանի երկրորդ ներկայացումը: Խաղացին Շէքսպիրի «Համլէտը» և «Ցիկլոնը ննջում է» վոդևիլը: «Համլէտը» առաջին անգամ էր ներկայացվում Ախալքալաքի բեմի վրայ և չաւ հանդիսատեսներ էին հանդիպում հասարակութեան, որի մեծ մասը բաղկացած էր զինուորական չինովնիկների վրայ աշխատող թրքահայ վարպետներից և մշակներից: Սակայն այդ [illegible] ներկայացումը անհաջող անցաւ՝ շնորհիւ միւս դերակատարների, որոնք խաղալիս թատերաբեմներ էլ չէին: Ներկայումս, երբ գաւառական քաղաքներում այլ ևս չը կան մեր դերասանների մշտական աջակիցները—ուսուցչական խմբերը, պէտք է առանձին խնամքով վերաբերուել դէպի դերերի բաժանումը—դերեր չը տալ այնպիսիներին, որոնք նոյն իսկ բեմի վրայ կանգնելը չը գիտեն. հակառակ դէպքում մեր դերասանների համակրելի գործունէութիւնը կարող է ոչ ցանկալի հետևանք ունենալ գաւառում: «Ցիկլոնը ննջում է» վոդևիլը շատ կենդանի անցաւ: Զուտ արդիւնք մնաց 75 րուբլի:»

—

ԳԶԱՐԻՑ մեզ գրում են սեպտեմբերի 18-ից. «Այգեքաղը այս օրերս վերջացաւ մեզանում: Այժմ սկսել են գինիները պարզեցնել: Այս տարուայ բերքի քանակութիւնը համեմատաբար մխիթարական պէտք է համարել: Միջին թուով իւրաքանչիւր գեղատնկից հաշվում են ստացած՝ 300 վեդրօ, մինչդեռ անցեալ տարի 50 վեդրօ հազիւ ստացվեց: Գինիները նոյնպէս իրանց յատկութեամբ կը գերազանցեն վերջին մի քանի տարւայ ստացածներին, որովհետև խաղողը հասել էր բաւական լաւ:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒԼԹԱՆԸ ԵՒ ԻՐ ՅՈՅՆ ՀՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

Սուլթան Աբդուլ-Համիդ շարունակում է իր բարեհաճութիւնը ցոյց տալ թէ Կ. Պօլսի և թէ առհասարակ Թիւրքիայի յոյն հպատակներին: Տիեզերական պատրիարք Կոնստանդին persona-gratissima է համարվում Իլդիզ-Քիօսկում և յոյն եպիսկոպոսները նոյնպէս վայելում են սուլթանի շնորհները՝ պարգևներ և շքանշաններ ստանալով: Այս օրերս տիեզերական պատրիարքի պալատը եկաւ սուլթանի ադիւտանտը և հաղորդեց պատրիարքին Աբդուլ-Համիդի կամքը, այն է՝ իր հաշւով կրկին տասն յոյն աշակերտների դաստիարակութիւն տալ, բացի քանի ուրիշ աշակերտներից, որոնք արդէն սուլթանի թոշակաւորներ են համարվում: Այդ ձևով է սուլթանը կամենում վարձատրել յոյներին, որոնք ոչինչ դժուարութիւններ չը պատճառեցին թիւրք կառավարութեանը ոչ Մակեդօնիայում և ոչ Էպիրոսում, յոյն-թիւրքական պատերազմի ժամանակ: Վերջին համբաւները շատ լաւ տպաւորութիւն թողեց Կ. Պօլսում և սուլթանը մեծ վեզիրին ուղարկած հրովարտակի մէջ յայտնեց իր գոհունակութիւնը կայսրութեան քրիստոնեայ ազգաբնակութեան օրինակելի ընթացքի համար:

ԿՐԵՏԷԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Standard» լրագրի թղթակիցը հաղորդում է. «Կրետէի դրութիւնը կրկին կղզու վրայ անտանելի է: Այնտեղ խօսակցութեան առարկան միայն գողութեան և կոտորածների մասին է: Մի խօսքով կատարեալ անիշխանութիւն է տիրում: Գիւղերի և աւանների բնակիչները միմեանց դէմ պատերազմում են, որպէս երկու թշնամի բանակներ: Քրիստոնեաները, յոգնած իրերի այդպիսի դրութիւնից, անհամբերութեամբ սպասում են յոյն զինուորների գալուն, յոյս ունենալով նրանց օգնութեան վրայ՝ կարգը վերահաստատելու համար: Սակայն անկողմնապահ անձինք ասում են, որ յոյն զինուորները, փոխանակ կարգը հաստատելու, աւելի կը գրգռեն (?) ապստամբութիւնը և յուզմունք առաջ կը բերեն: Սուլթանը, աւստրիական դեսպան բարօն Կալիչէին և ռուսաց, ֆրանսիական ու իտալական դեսպաններին տուած ունկնդրութեան ժամանակ, գանգատվելով Կրետէ կղզում թագաւորող անիշխանութեան վրայ, յայտնեց, որ ներկայումս խօսք չէ կարող լինել թիւրքաց զօրքերը Կրետէ կղզուց դուրս բերելու մասին: Դեսպանները խոստացան տեղեկութիւն տալ իրանց կառավարութիւններին սուլթանի ցանկութիւնների մասին: Իսկ «Daily Telegraph» լրագիրը հաղորդում է, որ ծովակալ Կանեվարօ, Իտալիայից Կրետէ վերադառնալով, հրահանգներ բերաւ, որ իր ընկերների հետ համաձայնութիւն կայացնելուց յետոյ, շտապէ ինքնավարութիւն մտցնել Կրետէ կղզու վրայ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Թիւրքաց «Մալումաթ» լրագիրը, որ պալատի օրգանն է, ուղղակի և կտրական կերպով մեղադրում է Անգլիային այն բանում, որ նա իր խորհուրդներով առաջ բերեց վերջին պատերազմը, սակայն այդ խորհուրդները թուլացան ուրիշ պետութիւնների բանակցութիւնների շնորհիւ: Երբ պատերազմն սկսվեց և տեղեկութիւններ ստացվեցին Սերբիայի և Բուլղարիայի թշնամական դիտաւորութիւնների մասին, սուլթանի խոհեմութեան շնորհիւն էր, որ վերացվեցին կայսրութեան սպառնող այդ վտանգները: Ներկայումս յարաբերութիւնները Բուլղարիայի հետ լաւ են: Նորերս Կ. Պօլսի բուլղարական դիպլօմատական գործակալը Սօֆիայումն էր և Ֆերդինանդ իշխանը ուղղակի յայտնեց նրան, որ ինքն ամեն ջանք կը գործ դնի իր սիւզերէնի շահերը պաշտպանելու համար: Այդ խոստմունքի ապացոյց կարող է լինել այն խիստ քննութիւնը, որին ենթարկվեցին կասկածելի հայերը Վառնայում և նրանց ղեկավար Գասպարի աքսորը այնտեղից: Հասկանալի է, որ թիւրքաց կառավարութիւնը ըստ արժանւոյն գնահատում է այդպիսի փաստերը:

—Թիւրքաց լրագիրները շատ գոհ են խաղաղութեան պայմաններից: Ահա այդ առիթով ինչ է ասում «Թերջիմանը Հաքիքաթ» լրագիրը. «Նոր սահմանագիծը սրանից յետոյ կպաշտպանի Թիւրքիան յոյն զօրքերի ներս խուժումից: Ինչ վերաբերում է պատերազմական 4 միլիոն տուգանքին, դա միակ փաստն է կայսրութեան պատմութեան մէջ, որովհետև վերջին 200 տարիների ընթացքում Թիւրքերը ոչ մի անգամ այդպիսի խոշոր վարձատրութիւն չեն ստացել: Այդ բոլորը, ասում է լրագիրը, մեծ աջողութիւններ են քաղաքական տեսակէտից, որոնք վկայում են, որ շնորհիւ սուլթանի, օսմանցիների շահերը և իրաւունքները սրանից յետոյ ապահովված են:»

—Սալօնիկից «Polit. Corresp.» լրագրին սեպտեմբերի 15-ից գրում են. «Տիեզերական պատրիարքը և Մակեդօնիայի յոյն ազգաբնակութիւնը զայրացած են այն նշանաւոր զիջումների պատճառով, որ արել է Բ. Դուռը, սուլթանի խոստմունքի համաձայն, ռումինական կամ կուցո-վալախեան ազգութեանը վերոյիշեալ նահանգում: Մեծ վեզիրի խիստ հրամանի համաձայն, իշխանութիւնները պաշտօնապէս յայտարարեցին, որ կառավարութեան կողմից ոչինչ արգելք չը կայ ժամասացութիւնը կատարել բացառապէս ռումինական լեզուով: Ինքն իրան հասկանալի է, որ քահանաները շտապեցին վերացնել յունարէն պատարագը և այժմ ժամասացութիւնը կատարում են միայն ռումիներէն լեզուով:»

—Վիեննայից, սեպտեմբերի 23-ից «Новости» լրագրի յատուկ թղթակիցը հեռագրում է. «Թիւրքաց ֆինանսների նոր մինիստր Զէվֆիկ-փաշա դիտաւորութիւն ունի հնարաւորութեան չափ հեռացնել անգլիացիներին բոլոր դրամական գործերից Թիւրքիայում, մանաւանդ երկաթուղական կօնցէսիաներից: Բ. Դուռը այդքան առաւել զայրացել է անգլիացիների դէմ այն պատճառով, որ տեղական իշխանութիւնները հաղորդել են, որ իբր թէ անգլիական ագիտատօրները, միսիօներների շորեր հագած, փող են բաժանում հայերին:»

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳՐՈՂԻ ՕՐԱԳԻՐԸ

Երէկ միայն, այն էլ պատահմամբ, իմացայ, որ մեր հաչակաւոր թամադա Աբգար Յովհաննիսեան բացակայ է եղել Թիֆլիսից, և իր բացակայութեան ժամանակ նրա թերթի խմբագրի պաշտօնը կատարել է,—չը զարմանաք հայեր,—Պետրոս Սիմօնեանց, նախկին խմբագիր «Մեղու Հայաստանի», կամ ըստ «Արձագանքի»՝ «Բզէզ Հայաստանի» լրագրի: (Տես «Պառաւ աղուէս» և այլ յօդուածներ «Արձագանքում»):

Ասում են թէ հրաշքների դար չէ մեր դարը: Սուտ են ասում: Ապա թէ ոչ ինչպէս եղաւ, որ «մեռած» խմբագիրը յարութիւն առաւ, նորից հագաւ խմբագրական թէև խունացած ծիրանին, դրեց

քԹէն անկողները, դողդոջէուն ձեռքով բռնեց գըրիչը, որպէս զի սկսի մեղուական յօդուածները «Մեղուի» դառնաեալ ընթերցողներին քաջ յայտնի խօսքերով «Բազմիցս ասել ենք և այժմ էլ կրկնում ենք», և վերջացնի առելի նշանաւոր դարձուածքներով «Ցուսանք և սպասենք», կամ «Սպասենք և յուսանք»...

Ափսոս միայն, որ հրաշքները կատարւում են միմիայն յարութիւն առած Սիմօնեանցի գլխին. բայց երբ բանը հասնում է մեր հուշակաւոր Թամադային, այդտեղ «հրաշագործութիւնն» էլ անզօր է դառնում, որպէս զի կատարէ այն ճըշմարտութիւնը, թէ ամեն բան կը փոխվի, բայց Աբգար Յովհաննիսեան՝ երբէք: Նա շատ բաներ արեց, շատ խեղկատակութիւններ գործեց՝ ի փառս հայկական մամուլի,—բայց նրան եղան ներողներ, ասելով «ջահիլ է, խամ է, կը փորձվի, կը փոխվի»: Բայց ինչ անեն տարիքը և փորձը, երբ կան գլուխներ, որոնք այնպէս են կազմված, որ այսօր պէտք է մոռանան այն, ինչ որ երէկ ասեցին, և վաղն էլ երբէք չը պիտի յիշեն այն, ինչ որ այսօր են ասել: Այդ դժբաղդ մտացկոտութիւնն է, որ մարդկանց դարձնում է քամիլիօն, սատախօս, նոյն խսկ...

Համբերութիւն ունեցէք, ընթերցող, և լսեցէք այս նոր փաստն էլ, որ ես ականջս մտաբերեցի, երբ լսեցի, որ Աբգար Յովհաննիսեան իր Թերթի խմբագրի աթոռը, երախտագիտաբար, մի ողբեւորված ճառով առաջարկել է ժամանակակից գրական Ղազարոսին՝ Պետրոս Սիմօնեանցին:

Կը լինի գուցէ 10 տարի, այն երջանկայիշատակ ժամանակը, երբ մահամերձ ընկած էր, բայց դեռ շունչը չէր փչել «Մեղու» լրագիրը, որ տպագրվում էր շաբաթը 150 օրինակ... Մի գեղեցիկ օր, փոքրիկ պօլեմիկա սկսվեց «Մշակի» և «Արձագանքի» մէջ: «Մեղուն» էլ, որտեղից որտեղ, խառնվեց այդ պօլեմիկային և, բնականաբար, պաշտպանեց «Արձագանքին»: Եւ ով սարսափ. Աբգար Յովհաննիսեան ահագին տառերով, իր «ամենատար» Թերթի առաջին երեսում, փրփուրը բերանին, և վրդովման կարմրութիւնը երեսին (հաղւագիւտ գոյն նրա համար) օգնութեան կանչեց ամբողջ հայ աշխարհը, ազատելու իրան այն չը տեսնված, աննկարագրելի վիրաւորանքից, որ իրան հասցրեց Պետրոս Սիմօնեանց... Գիտէք ինչով,—նրանով, որ Սիմօնեանց պաշտպան և կողմնակից դուրս եկաւ իրան՝ Աբգար Յովհաննիսեանին «Մշակի» դէմ... Պետրոս Սիմօնեանցի բարեկամութիւնը և պաշտպանութիւնը.— ա՜հ, մինչ դրանից էլ վիրաւորական բան կարող է լինել, բացականչում էր «Արձագանքի» խմբագիր դժբաղդ Յովհաննիսեան...

Իսկ այժմ... այժմ հէնց ինքն այդ Սիմօնեանց խմբագիր է «Արձագանքի», ամենամօտ բարեկամ և կողմնակից Յովհաննիսեանի, որի առաջ երախտագիտական բէվէրաններ է անում մեր «քաղքի վուրթին»... Ասում են, որ ըստ «Արձագանքի» «պառաւ աղուէսը», խմբագրական ծիրանին հանելիս, քթի տակ ծիծաղելով, կէս-հանաք, կէս-լուրջ ասեց. «Միտդ է, Աբգար. էհ, բայց ոչինչ, քեզ նման չատերին իմ խաղցրի իմ մատների վրա...»

*

Մի հարց: Արդեօք կօնդակներն են հնարված Գիտ քահանայ Աղանեանին տալու համար, թէ Գիտ քահանայ Աղանեանն է հնարված՝ կօնդակներ ստանալու համար:—Ով այդ հանելուկը լուծի, նուձանից կը ստանայ մի գեղեցիկ պատկեր՝ Աբգար Յովհաննիսեան և Պետրոս Սիմօնեան գրկախառնված, նկար Գէորգ Եւանգուլեանի:

*

Ի դէպ. Եւանգուլեան ասեցի և յիշեցի անհա թէ ինչ: Թիֆլիսի մի հայ Թերթ, ինչպէս ասում են, քաղաքագլխի պաշտօնի համար առաջարկում է Գէորգ Եւանգուլեանին: Եթէ այդպիսի հարցերի մասին կարելի է լուրջ կատակներ գրել, այն ժամանակ ինձ էլ թող ներվի հետեւեալ թեկնածուներին առաջարկել.—քաղաքագլուխ՝ Եւանգուլօվ. ուպրավայի անդամ՝ ըստ ֆինանսականին՝ Աբգար Յովհաննիսեան, եթէ բան է՝ չը համաձայնվի, Սպանդար Սպանդարեան. ուպրավայի երկրորդ անդամ՝ ըստ հաշւետւութեան՝ Գէորգ Աքիմեան. ուպրավայի երրորդ անդամ՝ ըստ ներքին գործերի՝ Պետրոս Սիմօնեանց, և վերջապէս՝ Դումայի քարտուղար՝ Ամենք Արասխանեան, որը, իր խօսքով, «առաջինը մըտցրեց հայոց մամուլի մէջ մանրամասն արձանագրութիւն կազմելու սովորութիւնը:»

Քաղքի գործերը լաւ կերթան, չէ...

ԳՐՈՂ.

ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԹԷՕԴՕՍԻԱ, 27 սեպտեմբերի: Սեպտեմբերի 26-ին հանդիսաւոր կերպով տօնվեց Այվազօվսկու 60-ամեայ յօբելեանը:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 27 սեպտեմբերի: Մինիստրների վերջին խորհրդում կազմած Բ. Դրան յայտագիրը պահանջում է, մասնաւորապէս նայելով մահմետական կրեդիտների դրութեան վրա, կրետական հարցի կարելւոյն չափ արագ լուծումը:

Հրատարակված է իրադէ հայոց աւերված եկեղեցիները և դպրոցները վերականգնելու համար փաքր-Ասիա մի յատուկ յանձնաժողով ուղարկելու վերաբերմամբ, որ բաղկացած է 4 Թիւրքերից, 1 հայ-լուսաւորչականից, 1 հայ-կաթօլիկից և 1 յոյնից: Պատրիարքարանը գոհ չէ այդ միջոցից. նա Թոյլտւութիւն է խնդրում երկրի ներսում և արտասահմանում հանգանակութիւն բանալ յօգուտ կարօտ հայերի:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 28 սեպտեմբերի: Բ. Դուռը խոստացաւ բօլգարներին, բացի արդէն խոստացված եպիսկոպոսական բէրաթներից Կուկուշում և Մելնիկում, կրկին մի բէրաթ Սթրումեցի համար: Բօլգարների կողմից ջանքեր են լինում բէրաթներ ստանալ Դիբրէի և Մօնաստիրի համար:

ԼՕՆԴՕՆ, 28 սեպտեմբերի: «Standard» լրագրին Կ. Պօլսից հեռագրում են. «Իլդիզ-Քիօսկը դեռ ևս շատ զայրացած է Բօլգարիայի դէմ: Ֆրանսիական կօմիսար բերժէ Սօֆիա է ուղարկված՝ բռնված հարկը պահանջելու համար:

ԴԱՐՄՇՏԱԴ, 28 սեպտեմբերի: Ժամանեց Սխամի Թագաւորը Թագաժառանգի ուղեկցութեամբ: Կայարանում դիմաւորեցին նրան Թագաւորը և մեծ դուքսը:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 29 սեպտեմբերի: Գերմանական դեսպանը յանձնեց սուլթանին գերմանական կայսրի ինքնագիր նամակը:

ՑԵՏԻՆԻԵ, 29 սեպտեմբերի: Ալբանական ցեղերի գլխաւորները, որոնք կանչված էին Սկուտարի, յայտնեցին Սկուտարի նահանգապետի միջոցով կատարեալ հպատակութիւն սուլթանին, և վերադարձան իրանց հայրենիքը,

ԱԹԷՆՔ, 29 սեպտեմբերի: Եդգար Վլիսենս ընդունվեց Թագաւորի մօտ և այսօր ուղեւորվում է Լօնդօն:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 29 սեպտեմբերի: Անատօլիայի նորակոչները հրաման ստացան՝ պատրաստ լինել ծառայելու Թեսալիայում, որպէս զի լրացնեն զօրքի պակասը, որ առաջ է եկել հիւանդութիւնից. բայց ենթադրում են, որ այդ միջոցը չի գործադրվի, որովհետև զօրքի Թիւը բաւական է:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Կ. Մ. ՁԻԿՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ—$10^1/_2$—$11^1/_2$ ժ. կանանց և երեխայոց հ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—$11^1/_2$—12 ժ. կանանց և երեխայոց հ.

Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի. քթի և կրծքի հ.

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին, և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—$1^1/_2$—$2^1/_2$ ժ. ներքին, ականջի, կոկորդի և միզասեռական հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Մ. ՓՈՒԴԻՆԵԱՆ—5—6 ժ. ներքին, երեխայոց և նեարդային հ.

Ա. Ն. ՇՊԱԿՕՎԻ—6—7 ժ. նեարդային (էլեկտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.

Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Ի տեղի հիւանդանոցի վերատեսչի՝

Բժ. Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ

ԲԺԻՇԿ Տ. Պ. ԼԱԶԱՐԵԱՆ

Նախկին ասսիստենտ Մոսկվայի քաղաքային մանկական հիւանդանոցի՝ յանուն Ս. Վլադիմիրի,

Բժշկում է ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ հիւանդութիւններ առաւօտեան 10—12 ժամը, և երեկոյեան 5—6 ժամը. Սօլօլակ, Սադօվայա փողոց, տուն Քալանթարօվի, № 50. (№ 102) 7—10

ԹԻՖԼԻՍ ՔԱՂԱՔՈՒՄ ԲԱՑՎԵՑ

„ՄԱԿԱՐՏ" ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆԸ

(Գօլօվինսկի պրօսպեկտ, տուն Զուբալօվի)

որը ընդունում է պատուէրներ ամեն տեսակ լուսանկարչական գործերի համար: Լուսանկարչատան պավիլիօնը ունի ամեն տեսակ ակսեսուարներ և նոր տեսակի կատարելագործված ապարատներ: (№ 111) (եր. շ.) 2—2

Ա Զ Դ

Պարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան գործադիր ժողովը կը խնդրէ ազգային յարգոյ հեղինակներէն և հրատարակիչներէն, որպէս զի բարեհաճեն իրենց հրատարակութիւններէն մէկմէկ օրինակ նուիրելով ճոխացնել գրադարանը:

Հասցէն՝ Bibliothèque Armenienne, 58, Rue p'Assas, 58, PARIS. (№ 95) 2—3

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԵԼ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Քառակազմ եւ պատկերազարդ

ՕՐԱՑՈՅՑ 1898 Թ.

Վեհափառ կաթողիկոսի, ս. էջմիածնի, Գէորգեան ճեմարանի և այլ պատկերներով զարդարված. այլ և առելի հարուստ եկեղեցական և վիճակագրական տեղեկութիւններով: Վաճառւում է վիճակային կօնսիստօրիաներում և հայեր կառավարութիւններում. Թիֆլիսում՝ կենտրօնական, իսկ Բագւում «Բաֆֆի» գրավաճառանոցներում: Մեծ քանակութեամբ գնողին 20% զեղչումն կը լինի: Պէտք է դիմել ս. էջմիածնի տպարանական ժողովին այս հասցէով Эчміадзинъ. типографическому комитету. (№ 114) 1—10

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ եւ ԸՆԿ.

Կանօնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու [illegible] Թը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 1/13 հոկտեմբերի ՍԻՐԿԱՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ԳԱՐՐԻԿ: Եւ այդպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամի 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սակ[illegible] պակաս գներով:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների սամա[illegible] Թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արմօլին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլզարեանին, Կօլիւբակինսկայա հրապարակ: ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիոր Հերշենրոդերին: (№ 76) 12—20

ԲԱԳՈՒ

Ուսումնարան Ա. Բաբալեանի

Ընդունվում են երեխաներ գիմնազիայի, րէալական և այլ դպրոցների համար պատրաստելու:

Հասցէն՝ Старо-почтовая փողոց, տուն Հաջի-Նէյմաթի: (№ 94) 13—15

ԽԱՂՈՂԻ ՄԱՄՈՒԼՆԵՐ,

ԽԱՂՈՂ ՄԱՆՐԱՑՆՈՂ, ԿՈԹ ՀԱՆՈՂ, ԿՈՒՊԱԺԻ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ, ՇԻՇԵՐ ԼՈՒԱՆԱԼՈՒ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

Առաջարկում է

ԻՆԺԵՆԵՐՆԵՐ

ԵՍՐԱԼՕՎԻ եւ ԱԼԻԽԱՆՕՎԻ

Մեքենայագործարանը,

Թիֆլիսում Ալէքսանդրեան փողոց, սեփական տուն:

(№ 102) 7—0

ԿՏԱՒԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

(Բամբակի մանուածքի)

ԺԱՌԱՆԳՈՒՀԻՆԵՐԻ Յ. ՉԻԹԱԽԵԱՆԻ

КАВКАЗСКАЯ ВЫСТАВКА СЕЛЬСК. ХОЗЯЙСТВА И ПРОМЫШЛЕННОСТИ 1889.

(Հիմնված է 1869 Թ.)

ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

ԿՏԱՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ 15—30 ՎԵՐՇՕԿ ԼԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԿՏԱՒ I ՏԵՍԱԿԻ 15—30 » »
ԿՏԱՒ ՀԱՍՏ » 12—30 » » (մանաւոր պատուէրներով)

ԹԵԼ ԿԾԻԿՆԵՐՈՎ,
ԹՈԿ ԲԱՄԲԱԿԻ ԹԵԼԻՑ $^1/_4$''—3'' ՀԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ԹԵԼԻ ԾԱՅՐԵՐ (пакля) ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ (вата) I ՏԵՍԱԿԻ
ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ II »
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ I ՍՈՍԻՆՁՈՎ (մանաւոր պատուէրներով)
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ II » ՆՇՇՏՈՎ

Առաջարկում ենք պ.պ. վաճառականներին և գործածողներին ուշադրութիւն դարձնել մեր գործարանում պատրաստվող կտաւի ամրութեան և ներկեր ընդունելու յատկութեան վրա և չը շփոթել Ռուսաստանից եկած կտաւների հետ:

Կտաւի նմուշները և պրէյսկուրանտները ուղարկվում են ըստ առաջին պահանջման ձրիաբար:

Հասցէն՝ Тифлисъ, главная контора фабрики. Уголъ Нагорной и Сергіевской ул. собс. д. телефонъ конторы 266, а фабрики 24. (շ. ե.) (№ 78) 22—50

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ Ձեռնարկի տեսական և գործնական հաշուապահութեան

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ Է ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց, 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել:

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա.) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն տեսական ճիւղերի, համդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերօսինի գործարանական հաշուետուութեան:

Բ.) Առեւտրական Թուաբանութիւն.

Գ.) Առեւտրական նամակագրութիւն.

Դ.) Գեղագրութիւն և ամենաւագ ձեռքերի ուղղութիւն:

Պարապմունքները սկսվելու են սեպտեմբերի 15-ից ճաշից յետոյ և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ:

Ցանկացողները Թող դիմեն դրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 5 ժամ երեկոյեան, ՍՕԼՕԼԱԿ, Սադօվայա փողոց, տուն Մարքարօվի, № 27:

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Խիզզէկեւի գրավաճառանոցում և հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում: ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ:

Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստայի ծախս վճարելու: (ե. հ.) (№ 76) 21—21

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 29 Сентября 1897 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.